

ТЕМА 3.

Національний рівень регулювання міжнародної економічної діяльності України

1. Сутність та характеристика системи регулювання МЕДУ.
2. Нормативно-правова регламентація діяльності суб'єктів міжнародної економічної діяльності України.
3. Органи регулювання МЕДУ.

1. Сутність та характеристика системи регулювання зовнішньоекономічною діяльністю України.

Регулювання МЕД – це комплекс заходів, що передбачає діяльність з коригування процесу впливу на суб'єкт МЕД з метою підвищення ефективності його взаємодії з партнерами згідно чинного законодавства України та міжнародних угод, ратифікованих державою з урахуванням актуальної зовнішньоекономічної політики держави, що визначається національними інтересами та станом економічної безпеки країни.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ МЕДУ

- забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;
- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів ЗЕД України;
- створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинених зарубіжних країн.

Рівні регулювання МЕД

Рівень	Зміст регулювання
Наднаціональний	Регулювання міжнародної економічної діяльності країн-учасниць інтеграційних об'єднань (Європейський Союз, NAFTA), членів міжнародних організацій (Світова організація торгівлі, Міжнародна митна організація), що передбачає загальну підпорядкованість наднаціональним інститутам та керівним органам міжнародних організацій
Міжнародний	Регулювання відбувається на підґрунті міжнародних угод, укладених країнами, що передбачають розвиток економічної співпраці
Національний (макрорівень)	Регулювання державними органами діяльності учасників міжнародної економічної діяльності згідно національних інтересів (відкритості національного ринку, сприяння залученню іноземних інвестицій або політиці протекціонізму, імпортозаміщення тощо), посиленню економічної безпеки країни.
Мікро-економічний	саморегулювання передбачає взаємодію суб'єктів міжнародної економічної діяльності у відповідності до укладених ними контрактів.

Принципи МЕДУ

свободи зовнішньоекономічного підприємництва

- ✓ право суб'єктів МЕД добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;
- ✓ право суб'єктів МЕД здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;
- ✓ обов'язок додержуватися при здійсненні МЕД порядку, встановленого законами України;
- ✓ виключне право власності суб'єктів ЗЕД на всі одержані ними результати ЗЕД

суверенітету народу України

- ✓ виключне право народу України самостійно та незалежно здійснювати ЗЕД на території України, керуючись законами, що діють на території України;
- ✓ обов'язок України неухильно виконувати всі оговори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин

верховенства закону

- ✓ регулювання МЕД тільки законами України;
- ✓ заборона застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів МЕД умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України

юридичної рівності і недискримінації

- ✓ рівність перед законом всіх суб'єктів МЕД;
- ✓ заборона будь-яких, крім передбачених законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів МЕД;
- ✓ неприпустимість обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів

захисту інтересів суб'єктів ЗЕД

- ✓ забезпечення рівного захисту інтересів всіх суб'єктів МЕД на території України;
- ✓ здійснення рівного захисту всіх суб'єктів МЕД за межами України згідно з нормами міжнародного права;
- ✓ здійснення захисту державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права

еквівалентності обміну

- ✓ неприпустимість демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів;

Інструменти регулювання МЕДУ:

- закони України;
- законодавчі акти тарифного і нетарифного регулювання;
- економічні заходи оперативного регулювання (валютно-фінансове, кредитне та ін.) в межах законів України;
- рішеннями недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;
- угоди, що укладаються між суб'єктами ЗЕД.

Принципи національної регуляторної системи

Принцип	Зміст
Розумної достатності	Органи державного регулювання ЗЕД визначають для кожного з інструментів межу, за якою подальший приріст обмежень призводить до побічних наслідків, появи економічних перекосів та викривлень, зниження ефективності зовнішньоторговельної діяльності, стимулює активність тіньової економіки
Селективності й доповнення	Жоден з інструментів регулювання не може вирішувати одночасну значну кількість завдань; інструмент вибірково впливає на окремі сектори, тому комплексний регулюючий ефект може досягатися лише за умови раціональної комбінації ряду форм і методів регулювання
Простоти та компактності	Уряд країни повинен уникати надто складних, заплутаних, неоднозначних регулятивних комплексів, котрі здійснюють додатковий ефект невизначеності, зменшують економічну та зовнішньоекономічну активність, сприяють посиленню корупції
Непротиріччя	Різноманітні регуляторні інструменти не повинні суперечити один одному, інакше їх дія взаємно нейтралізується, а негативні побічні ефекти взаємно посилюються
Прогресуючого адміністративного дерегулювання	Перехід від адміністративних інструментів регулювання до економічних, що забезпечує певний ступінь свободи суб'єктам міжнародної економічної діяльності

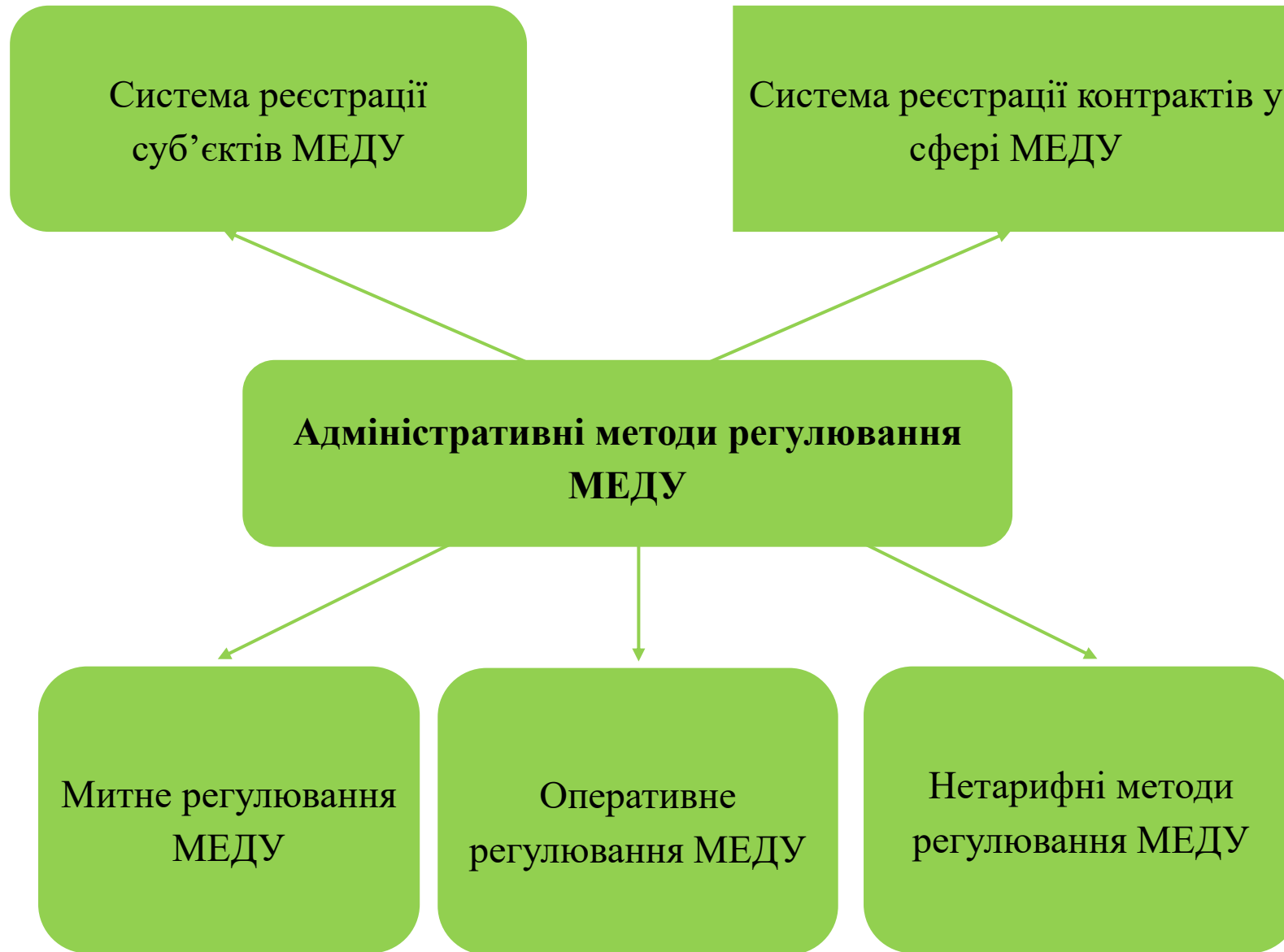
Методи регулювання МЕДУ

```
graph TD; A[Методи регулювання МЕДУ] --> B[економічні]; A --> C[адміністративні]; A --> D[правові];
```

економічні

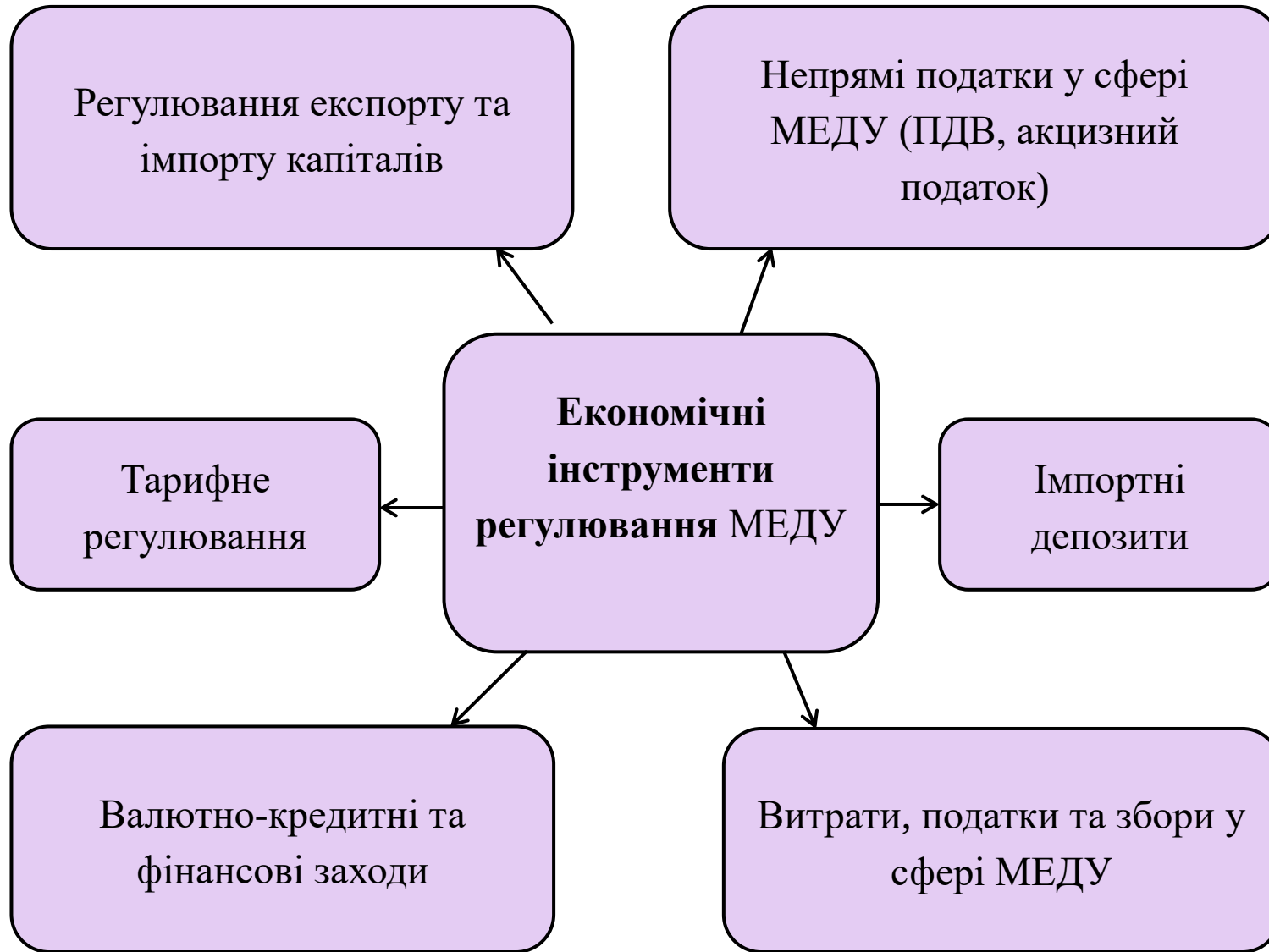
адміністративні

правові

Нетарифні інструменти адміністративного регулювання МЕД

Види інструментів	Приклади заходів
Кількісні обмеження та схожі специфічні обмеження	Імпортні квоти Експортні обмеження Ліцензування Добровільні експортні обмеження Контроль за обмінним курсом та інші фінансові обмеження Заборони Вимоги «вмісту компонентів місцевого виробництва» Дискримінаційні двосторонні угоди бартер
Нетарифні платежі та пов'язані з ними дії, що впливають на імпорт	Змінні збори Вимоги попередніх депозитів Антидемпінгове мито Компенсаційне мито Корегування податків, що відбувається при перетині кордону
Державна участь у торгівлі, практика обмежень та загальна політика держави	Субсидії та інші форми допомоги Політика державних закупівель Державна торгівля, державні монополія та ексклюзивні концесії Державна промислова політика та заходи з розвитку регіонів Наукові дослідження та розробки, а також інші заходи політики у сфері технологій, зокрема щодо інтелектуальної власності Національна система оподаткування та соціального страхування Макроекономічна політика Антимонопольна політика Політика щодо іноземних інвестицій політика щодо корупції у сфері міжнародної торгівлі та інвестицій
	Імміграційна політика
Митні та адміністративні процедури	Процедури, пов'язані з митною оцінкою Процедури, пов'язані з митною класифікацією Процедури розмитнення
Технічні обмеження торгівлі	Санітарно-гігієнічні норми та стандарти якості Стандарти безпеки та виробничі стандарти й правила Правила пакування та маркування, у тому числі торговельні марки Правила щодо реклами та засобів масової інформації

Міжнародні угоди залежно від змісту, участі в них певної кількості держав та їх суб'єктів поділяють на:

Багатосторонні
угоди

Двосторонні угоди

Показують напрям руху
міжнародного
інтегрування між
країнами

Розв'язують конкретні
економічні проблеми у
сфері зовнішніх зв'язків

Конвенція ООН про
міжнародні договори
купівлі-продажу товарів

Двостороння угода „Про
торговельні відносини”
між Україною та США

2. Нормативно-правова регламентація діяльності суб'єктів міжнародної економічної діяльності України

Рівень	Функціональна ознака	Перелік нормативних актів
Національний	Закріплюють основні принципи організації та напрями здійснення міжнародної економічної діяльності	▪ Конституція України. ▪ Декларація про державний суверенітет України.
	Містять систематизовані норми, що регулюють міжнародну економічну діяльність України	▪ Господарський Кодекс України. ▪ Митний кодекс України. ▪ Податковий кодекс України. ▪ Закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність». ▪ Закон України «Про Митний тариф». ▪ Закон України «Про режим іноземного інвестування». ▪ Декрет КМУ «Про валютне регулювання».
	Спрямовані на регулювання поточних операцій	Постанови, інструктивні листи, накази.
Міжнародний	Регулюють питання щодо здійснення окремих форм МЕД	Правила міжнародних організацій, учасником яких є Україна – СОТ, спеціалізованих структур ООН (ЮНКТАД, МТЦ, МОП тощо), група Світового банку Дво- та багатосторонні угоди про вільну торгівлю
	Регулюють діяльність суб'єктів макrorівня в рамках взятих ними зобов'язань	Угоди, укладені у сфері міжнародного кредитування, зокрема з МВФ

*За порушення законодавства України з питань регулювання МЕД та/або проведення дій, які можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки, до суб'єктів МЕД або іноземних суб'єктів господарської діяльності можуть бути застосовані такі **спеціальні санкції**:*

- штрафи, розмір яких визначається положеннями законів України та/або рішеннями судових органів України;
- застосування індивідуального режиму ліцензування;
- тимчасове зупинення МЕД.

Будь-які спори щодо застосування положень ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» та законів, прийнятих на виконання цього Закону, можуть бути предметом розгляду:

- в суді України, якщо одна із сторін у справі – фізична особа та/або держава;
- в господарських судах, якщо сторонами у справі є юридичні особи.

Міждержавні спори, які можуть виникнути в результаті дій України при застосуванні ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність», вирішуються у погодженому сторонами порядку згідно з нормами міжнародного права.

На території України запроваджуються такі *правові режими* для іноземних суб'єктів господарської діяльності:

- **національний режим:** іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Застосовується до всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів;
- **режим найбільшого сприяння:** іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або користуватиметься іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано цей режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму. Надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;
- **спеціальний режим:** застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і у разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

В Україні діють такі *правові режими для товарів*, що імпортуються з держав – членів Світової організації торгівлі (СОТ):

- ***національний режим***: стосовно імпортованих товарів походженням з держав-членів СОТ надається режим не менш сприятливий, ніж той, який надається аналогічним товарам українського походження щодо податків, зборів, встановлюваних законами та іншими нормативно-правовими актами правил та вимог до внутрішнього продажу, пропозиції до продажу, купівлі, транспортування, розподілу або використання товарів, а також правил внутрішнього кількісного регулювання, які встановлюють вимоги щодо змішування, переробки або використання товарів у певних кількостях чи пропорціях;
- ***режим найбільшого сприяння***, стосується мита, правил його справляння, правил і формальностей у зв'язку з імпортом і означає, що будь-яка перевага, сприяння, привілей чи імунітет, які надаються стосовно будь-якого товару, що походить з будь-якої держави, повинен негайно і безумовно надаватися аналогічному товару, який походить з території держав-членів СОТ або держав, з якими укладено двосторонні або регіональні угоди щодо РНС.

Заборонено обмеження права інвесторів у виборі об'єктів інвестування!!!

Винятки:

- згідно Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони;
- державні підприємства, що не підлягають приватизації;
- підприємства стратегічних галузей (зокрема, військово-промислового комплексу, атомні та теплові станції тощо);
- на окремих територіях згідно умов забезпечення національної безпеки України.

***Приклад.** Суд арештував 56% акцій АТ «Мотор Січ», що були придбані іноземним інвестором, через недотримання чинного українського законодавства щодо можливості іноземного інвестування у підприємства стратегічних галузей. АТ «Мотор Січ» є єдиним українським підприємством, що спеціалізується на виробництві авіаційних двигунів, в тому числі військового призначення.*

Державні гарантії щодо захисту прав суб'єктів інвестиційної діяльності та захисту іноземних інвестицій визначено у:

- Господарському кодексі України,
- Закон України «Про інвестиційну діяльність»
https://ips.ligazakon.net/document/t156000?an=825239&ed=2014_10_30
- Закон України «Про режим іноземного інвестування»
https://ips.ligazakon.net/document/Z960093?an=6&ed=2022_03_15

Захист іноземних інвестицій - комплекс дій правового, організаційного та технічного характеру, що передбачають створення умов для збереження інвестицій, досягнення цілей інвестування, сприяння підвищенню ефективності діяльності об'єкта інвестування; реалізації інтересів інвестора-нерезидента, в тому числі фінансових та соціальних.

ЗУ «Про інвестиційну діяльність» гарантує:

- ❑ умови інвестування, права та законні інтереси інвестора;
- ❑ заборону втручання державних органів України в роботу суб'єктів інвестиційної діяльності;
- ❑ можливість відшкодування завданих державою збитків учасників інвестиційної діяльності у разі прийняття державними органами актів, що порушують права інвестора.

ЗУ «Про режим іноземного інвестування» надано гарантії щодо захисту іноземних інвестицій у разі:

- зміни законодавства;
- примусових вилучень;
- збитків та недоотримання прибутку інвестора внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання повноважень посадовими особами;
- припинення інвестиційної діяльності;
- переказу прибутків від інвестиційної діяльності за кордон.

У разі *зміни законодавства* щодо захисту іноземних інвестицій за інвестором закріплено право протягом **10 років** з дня набрання чинності змін *користуватися державними гарантіями*.

Гарантія захисту іноземного інвестора **не розповсюджується у випадку** зміни законодавства щодо:

- ❖ розподілу продукції (регулюється законодавством, чинним на момент підписання угоди);
- ❖ оборони, національної безпеки, громадського порядку, охорони довкілля.

Щодо іноземних інвестицій в Україні законодавчо визначено **заборону**:

- націоналізації;
- реквізиції, крім випадків проведення рятівних заходів для подолання стихійного лиха, епідемій, аварій тощо, з дозволу органів, уповноважених КМУ.

Національним законодавством України гарантовано швидке, адекватне та ефективне *відшкодування іноземним інвесторам збитків*, в тому числі, упущеної вигоди та моральної шкоди, отриманих внаслідок дій та/або бездіяльності посадових осіб.

Іноземний інвестор у випадку припинення інвестиційної діяльності на території України набуває *права на повернення інвестицій* в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, доходів від інвестицій, у термін *до шести місяців*.

Умови та порядок розгляду інвестиційних спорів визначаються:

1. *Конвенцією ООН Про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами*, що була ратифікована Україною;
2. *ЗУ «Про режим іноземного інвестування»*, в якому зазначено, що спори іноземних інвесторів та держави стосовно державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями розглядаються в судах України;
3. *за згодою сторін в третейських судах або за кордоном.*

3. Органи державного регулювання МЕДУ та їх компетенції

**Державне регулювання МЕДУ
має забезпечувати:**

- захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів МЕДУ;
- створення рівних можливостей для суб'єктів МЕДУ розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій;
- заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері МЕДУ.

Верховна Рада України:
<https://www.rada.gov.ua/internactive>

- прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються МЕД;
- затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;
- розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання МЕД;
- укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність до правил, встановлених цими договорами;
- затвердження нормативів обов'язкового розподілу валютної виручки державі та місцевим Радам народних депутатів України, ставок та умов оподаткування, митного тарифу, митних зборів та митних процедур України при здійсненні МЕД;
- встановлення спеціальних режимів МЕД на території України;
- затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких забороняється;
- прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань через встановлення повної/часткової заборони (повного/часткового ембарго) на торгівлю, крім випадків, визначених Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність»; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму.

Кабінет Міністрів України (КМУ):

<https://www.kmu.gov.ua/>

- вживає заходів щодо здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України;
- здійснює координацію діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України з регулювання ЗЕД; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах;
- приймає нормативні акти управління з питань МЕД у випадках, передбачених законами України;
- проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань МЕД у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань МЕД всіма державними органами управління, підпорядкованими КМУ, та залучає до їх виконання інших суб'єктів МЕД на договірних засадах;
- відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств – органів оперативного державного регулювання МЕД, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження КМУ, які він має згідно з законами України;
- забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України;
- вживає заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України;
- забезпечує виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з питань МЕД;
- приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом запровадження режиму ліцензування або здійснення інших заходів відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Національний банк України:

<https://bank.gov.ua/>

- здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних цінностей, які забезпечують платоспроможність України;
- представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди;
- регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав;
- здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, провадить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження НБУ;
- є гарантом кредитів, що надаються суб'єктам МЕД іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України;
- здійснює інші функції відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України. НБУ може делегувати виконання покладених на нього функцій банку для МЕД України.

Міністерство економіки України:

<https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>

- забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами МЕД виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України;
- здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами МЕД чинних законів України та умов міжнародних договорів України;
- проводить антидемпінгові, антисубсидиційні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України;
- виконує інші функції відповідно до законів України і Положення про центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики .

Органи доходів і зборів :

- здійснюють митний контроль в Україні згідно з чинними законами України.

Антимонопольний комітет України:

<https://amcu.gov.ua/>

- здійснює контроль за додержанням суб'єктами ЗЕД законодавства про захист економічної конкуренції.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі:

[https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-](https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=OfitsiiniPovidomlenniaProRishenniaMizhvidomchoiKomisiiZMizhnarodnoiTorgivli)

[UA&tag=OfitsiiniPovidomlenniaProRishenniaMizhvidomchoiKomisiiZMizhnarodnoiTorgivli](https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=OfitsiiniPovidomlenniaProRishenniaMizhvidomchoiKomisiiZMizhnarodnoiTorgivli)

- здійснює оперативне державне регулювання ЗЕД в Україні відповідно до законодавства України;
- приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів;
- приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань у межах компетенції, визначеної законами України.